

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА**

Кафедра психології та соціальної роботи

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Центральноукраїнського
державного університету
імені Володимира Винниченка

проф. Соболь Є.Ю.

« 15 » лютого 2024 р.

**ПРОГРАМА КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ
з загальної та практичної психології**

для студентів факультету педагогіки, психології та мистецтв

Галузь знань: **01 Освіта/ Педагогіка**

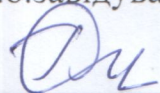
Спеціальність **013 Початкова освіта**

Освітня програма **Початкова освіта та Психологія (практична психологія)**

Факультет: **педагогіки, психології та мистецтв**

Форма навчання: **денна, заочна**

Програму кваліфікаційного екзамону розглянуто та ухвалено на засіданні кафедри психології та соціальної роботи «13» лютого 2024 р. Протокол № 8
В.о.завідувача кафедри,

 доцент **Любов ГАЛУШКО**

Кропивницький, 2023–2024 н.р.

Програма кваліфікаційного екзамену з загальної та практичної психології

для студентів

Галузь знань: **01 Освіта/ Педагогіка**

Спеціальність **013 Початкова освіта**

Освітня програма **Початкова освіта та Психологія (практична психологія)**

Факультет: **педагогіки, психології та мистецтв**

Форма навчання: **денна, заочна**

Розробники:

канд. психол. наук, доцент Радул І.Г.

канд. психол. наук, доцент Міненко О.О.

канд. психол. наук, доцент Мельничук І.Я.

канд. психол. наук, доцент Мамчур І.В.

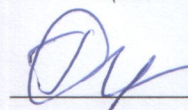
Програму державного кваліфікаційного екзамену з загальної та практичної психології

схвалено на засіданні кафедри психології та соціальної роботи

Протокол № 8 від «13» лютого 2024 року

В.о.завідувача кафедрою психології та соціальної роботи,

кандидат психологічних наук,

 доцент Любов ГАЛУШКО

_____, 2024 рік

Пояснювальна записка

Завдання кваліфікаційного екзамену полягає у виявленні рівня фахової компетентності студентів спеціальності 013 Початкова освіта Освітньої програми Початкова освіта та Психологія (практична психологія) і передбачає наявність знань із загальної, вікової, педагогічної психології та психодіагностики, готовність до професійної діяльності практичного психолога у закладах освіти.

Програма побудована у відповідності з освітньою програмою підготовки бакалавра «Початкова освіта та Психологія (практична психологія)». Зміст програми відповідає загальним вимогам до кваліфікаційної характеристики бакалавра у відповідності до переліку компетентностей.

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми у професійно-педагогічній діяльності, що передбачають застосування теоретичних положень і методів педагогіки, психології та окремих методик навчання й характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

КЗ-2. Інформаційно-дослідницька. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу, систематизації й узагальнення інформації з різних джерел, зокрема із застосуванням сучасних засобів інформаційних та комп'ютерних технологій.

КЗ-3. Комунікативна. Здатність спілкуватися державною мовою на офіційно-діловому рівні; володіти навичками нормативного літературного мовлення (його усною та писемною формою) в різних сферах комунікації. Здатність до розуміння чужих і продукування власних програм комунікативної поведінки.

Спеціальні (фахові) компетентності спеціальності:

СК-2. Психологічна компетентність. Здатність до розвитку учнів початкової школи як суб'єктів освітнього процесу на основі знань про їхні вікові, індивідуальні особливості та соціальні чинники розвитку. Складниками психологічної компетентності є диференціально-психологічна, соціально-психологічна, ауто-психологічна.

СК-5. Професійно-комунікативна компетентність. Здатність застосовувати комунікативні знання, навички, вміння, стратегії й тактики комунікативної діяльності з молодшими школярами, батьками, колегами. Спроможність організовувати спільну освітню діяльність і педагогічне спілкування.

Програмні результати навчання:

ПРН 3. Володіти методиками вивчення індивідуальних особливостей учнів. Уміти складати психолого-педагогічну характеристику на учня та клас.

ПРН 9. Володіти методами наукових педагогічних та психологічних досліджень. Аналізувати науково-методичну літературу та передовий педагогічний досвід.

ПРН 11. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), впроваджувати їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.

Програма кваліфікаційного екзамену має не тільки забезпечити єдність вимог та критеріїв оцінки знань студентів, але й допомогти випускникам зосередити увагу на повторенні та систематизації раніше вивченого матеріалу.

Основними розділами програми є предмет, стан, структура і методи сучасної психологічної науки; особистість у діяльності та спілкуванні; психічні процеси (увага, відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уява, емоційно-вольові процеси); індивідуально-психологічні особливості особистості (темперамент, характер, здібності); вікова періодизація психічного розвитку, вікові особливості етапів онтогенезу; проблеми педагогічної психології (психологія навчання, виховання, вчителя). Психодіагностика представлена як галузь психологічної науки та як напрям діяльності практичного психолога, який супроводжує інші види діяльності. Питання методики діагностування містяться у практичних завданнях.

До програми внесено матеріали, які передбачають не лише перевірку залишкових знань студентів, але й уміння аналізувати, узагальнювати, обґрунтовувати, доводити свою думку, залучати для відповіді знання з інших освітніх компонентів. Крім того, у відповідях на державних екзаменах студенти мають продемонструвати уміння вирішувати практичні завдання, розв'язувати психолого-педагогічні ситуації, розробляти програми діагностичного дослідження проблеми.

У відповідях студенти повинні продемонструвати:

- глибину знань основних розділів психології;
- відповідність знань сучасному рівню розвитку психологічної науки;
- усвідомлення знань практичного психолога по забезпеченню умов всебічного особистісного розвитку дитини;
- обізнаність у методах психодіагностики та їх застосуванні у практичній роботі психолога закладів освіти;
- володіння інструментарієм практичного психолога, психодіагностичними методиками та прийомами вивчення особистості на різних етапах онтогенезу.

Структура змісту кваліфікаційного екзамену

Кваліфікаційний екзамен складається з двох частин:

- *теоретичної*, яка передбачає теоретичні питання з загальної та практичної психології;
- *практичної*, а саме розв'язання психологічної ситуації.

Структура екзаменаційного білета:

- 2 екзаменаційних теоретичних питання: одне – із загальної, друге - з практичної психології.
- 1 практичне завдання – психологічна ситуація.

ЗРАЗОК БІЛЕТА

ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

Освітньо-кваліфікаційний рівень: перший (бакалаврський)

Галузь знань: **01 Освіта/ Педагогіка**

Спеціальність **013 Початкова освіта**

Освітня програма **Початкова освіта та Психологія (практична психологія)**

Форма навчання: денна, заочна

Освітній компонент: загальна та практична психологія

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

до кваліфікаційного екзамену

/теоретична частина/

1.

2.

/практична частина/

3.

Затверджено на засіданні кафедри психології та соціальної роботи

Протокол №8 від 13 лютого 2024 року

В.о.завідувача кафедри, доцент

Любов ГАЛУШКО

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Критерії оцінювання студента на кваліфікаційному екзамені

Складовими підсумкового оцінювання для ОР «Бакалавр» є:

- оцінка за 2 теоретичних питання з загальної та практичної психології – 60 балів;
- оцінка за виконання практичного завдання – 40 балів.

Критерії оцінювання теоретичної відповіді

Бал за теоретичну відповідь	Критерії оцінювання
27 – 30 балів	<p>Теоретичний зміст курсу <u>засвоений повністю</u>, <u>сформовані</u> необхідні практичні навички роботи з засвоєним матеріалом, <u>усі</u> передбачені навчальною програмою <u>завдання виконані</u>, <u>якість їх виконання близька до максимальної</u>.</p> <p>Студент має системні, повні, міцні знання в обсязі та в межах вимог робочої програми, усвідомлено використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях.</p> <p>Уміє самостійно аналізувати та застосовувати основні положення теорії при вирішенні нестандартних завдань, робити правильні висновки, приймати рішення.</p> <p>Має сформовані міцні практичні навички. Уміє самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати опанований матеріал, самостійно добирати та користуватися джерелами інформації.</p>
23 – 26 балів	<p>Теоретичний зміст курсу <u>засвоений майже повністю</u>. Необхідні практичні навички роботи із засвоєним матеріалом <u>сформовані недостатньо</u>.</p> <p>Усі передбачені робочою програмою <u>завдання виконані</u>, <u>якість жодного з них не оцінена мінімальним балом</u>. Деякі завдання виконані з помилками, окремими незначними недоліками.</p> <p>Знання студента є достатніми, він застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, намагається аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежність між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність.</p> <p>Відповіді на питання логічні, аргументовані, хоч і мають неточності. Вільно усуває помилки й відповідає на зауваження.</p> <p>Для вирішення нестандартних завдань уміє самостійно аналізувати та застосовувати основні положення теорії із несуттєвими неточностями та робить правильні висновки.</p>
18 – 22 балів	<p>Теоретичний зміст курсу засвоений <u>частково</u>. Необхідні практичні навички роботи з засвоєним матеріалом <u>сформовані в основному</u>. <u>Більшість робіт</u>, передбачених програмою, <u>виконано</u>, але <u>деякі з них мають недоліки, фактичні та змістовні помилки</u>.</p> <p>Студент у цілому правильно відтворює навчальний матеріал, знає основні теорії й факти, уміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок,</p> <p>Уміє робити окремі висновки, частково контролює власні навчальні</p>

	дії.
1 – 17 бал	<u>Теоретичний зміст курсу не засвоєний. Необхідні практичні навички роботи не сформовані. Необхідні завдання не виконані або мають грубі помилки.</u> Необхідна подальша значна робота (у тому числі й повторне вивчення курсу).

**Критерії оцінки знань студентів
за виконання практичного завдання**

Критерії оцінювання:

- методична грамотність;
- рівень сформованості методичної, педагогічної та психологічної компетенцій;
- точність виконання завдання;
- коректність використання наочності ;
- здатність до обґрунтування методичних рішень;
- визначення очікуваних результатів.

Випускник повинен надати вичерпну відповідь на запитання і зауваження голови і членів ДЕК.

Бал за відповідь	Критерії оцінювання
23 - 25 балів	Кваліфіковано розроблено та обґрунтовано модель психологічної допомоги вирішення психологічної проблеми. Правильно сформульовано мету та завдання психологічної допомоги, визначено причини та відстежується вміння самостійно на високому рівні організувати психодіагностичну, психокорекційну, психоконсультативну та просвітницьку роботу, підбирати діагностичний та корекційно-розвивальний інструментарій. Виявлено вміння робити висновки та творчо використовувати психолого-педагогічні та методичні знання у практичній діяльності психолога.
19 - 22 бали	Завдання виконано правильно та якісно, але модель психологічної допомоги, розроблена студентом, здебільшого шаблонна, не проявляється творче ставлення до розв'язання завдання. Під час виконання завдання майбутнім практичним психологом допускаються незначні помилки, наприклад неточності у формулюванні завдань або у допускаються незначні огріхи у запропонованих формах та методах роботи.
15 - 18 балів	Завдання виконано правильно, але недостатньо повно, у ході виконання завдань допускаються помилки у підборі діагностичного та корекційно-розвивального інструментарію; не в повному обсязі запропоновано форми та методи роботи. Модель психологічної допомоги оформлена з помилками. Психологічні висновки сформульовано

	поверхово.
1 - 14 балів	Не у повному обсязі висвітлено основні, суттєві положення щодо змісту поставленої проблеми; не правильно сформульовано мету і завдання надання психологічної допомоги. Модель психологічної допомоги має суттєві помилки, не використовується понятійний апарат наукової психології, відсутня логіка, чіткість, структурованість доказовість у викладенні матеріалу. Студент не вміє самостійно організувати й планувати роботу, формулювати висновки відсутня.

І ЧАСТИНА – ТЕОРЕТИЧНА

Розділ I. Психологія як наука

Тема 1. Предмет та методи психології

Поняття психології як науки. Основні етапи з історії розвитку психології та їх характеристика. Особливості та можливості психології. Структура та зв'язок психології з іншими науками. Цілі та задачі психології. Методологічні принципи психології.

Поняття предмету психології. Характеристика психічних процесів, психічних станів та психічних властивостей.

Поняття методу. Етапи проведення психологічних досліджень. Психологічна характеристика основних методів психології (спостереження та експеримент). Психологічна характеристика допоміжних методів психології (анкета, бесіда, тест, інтерв'ю, вивчення продуктів діяльності).

Тема 2. Мозок та психіка. Рівні розвитку психіки

Головний мозок, його будова та значення для життя людини. Рефлекторна діяльність головного мозку. Рефлекторна дуга. Види рефлексів та їх характеристика. Аналітико-синтетична діяльність ВНД. Процеси збудження та гальмування в корі великих півкуль. Динаміка нервових процесів: закон іррадіації й концентрації та закон взаємної індукції. Перша та друга сигнальні системи. Системність у роботі мозку. Природа та сутність психіки. Мозок і психіка. Взаємовідношення мозку і психіки в світлі сучасних знань.

Поняття про свідомість. Функції, основні психологічні характеристики свідомості. Структура свідомості в вітчизняній та зарубіжній психології. Види свідомості. Характер процесу усвідомлення. Поле свідомості. Свідомість як процес, типи свідомості.

Поняття "несвідоме". Критична оцінка зарубіжних теорій трактовки несвідомого. Сучасні погляди на несвідоме як нижчий рівень психіки. Характеристика неусвідомлених механізмів свідомих дій, неусвідомлених спонукачів свідомих дій, надсвідомих процесів.

Самосвідомість: визначення, структура. Поняття "Я – концепції". Складові "Я – концепції": когнітивна, оцінювальна, поведінкова. Види, функції та значення "Я – концепції". Самооцінка, її види та способи формування. Образ "Я", його види та структурні компоненти. Рівень домагань. Форми психологічного захисту.

Розділ 2: Особистість в діяльності та колективі

Тема 3. Загальне розуміння діяльності як форми взаємодії з оточуючим середовищем.

Психологічний аналіз діяльності. Предметний характер діяльності. Потреби як джерело активності. Структура діяльності. Поняття про дію, види дій, психологічна характеристика дій. Дії та рухи, види рухів та їх характеристика. Поняття про навички, уміння. Основні види діяльності. Засоби діяльності, процес їх засвоєння. Діяльність і активність. Види активності. Різні погляди на джерела активності у вітчизняній та зарубіжній психології. Інтеріоризація та екстеріоризація. Характеристика видів діяльності.

Тема 4. Мовлення та спілкування

Загальне розуміння про мову та мовлення. Основні елементи мови. Взаємозв'язок мови та мовлення. Характеристика зовнішнього мовлення (усне, писемне, діалогічне, монологічне). Характеристика внутрішнього мовлення. Дискусія Ж. Піаже й Л.С. Виготського про сутність егоцентричного мовлення. Функції мовлення. Мовлення та мислення.

Загальне розуміння про спілкування. Функції спілкування. Структура спілкування. Поняття комунікації. Характеристика вербальної та невербальної комунікації. Масова комунікація. Поняття перцепції. Механізми перцепції та їх характеристика. Каузальна атрибуція. Поняття інтеракції. Роль соціального контролю та соціальних норм у процесі взаємодії партнерів по спілкуванню. Ролі та рольові дождання. Міжособистісні конфлікти: причини та конструктивні шляхи виходу з них. Види спілкування.

Тема 5. Група та колектив

Поняття про групу. Види груп та їх характеристика. Соціально психологічна структура малої групи. Характеристика соціально-психологічних процесів у малій групі. Згуртування малої групи. Процес групового тиску. Конфлікти в малій групі.

Рівні розвитку групи. Група і колектив. Поняття про колектив як вищий рівень розвитку групи. Теорії колективу А.С. Макаренка та А.В. Петровського. Види відношень у групах та колективі. Групова сумісність.

Лідерство: види лідерів та їх характеристика. Погляди вітчизняних та зарубіжних науковців на феномен лідерства. Керівництво, види та стилі керівництва. Конформність.

Тема 6. Особистість

Поняття про особистість. Індивід, особистість, індивідуальність. Рушійні сили розвитку особистості. Особистість у трактовці різних психологічних шкіл. Різні погляди на структуру особистості в вітчизняній та зарубіжній психології.

Особистість як єдність біологічного і соціального; внутрішнього та зовнішнього. Джерела активності в трактовці різних психологічних шкіл.

Поняття спрямованості особистості, її структура та психологічна характеристика.

Розділ 3: Пізнавальна функція психіки

Тема 7. Відчуття та сприймання

Поняття про відчуття, їх специфічні особливості. Місце відчуттів серед інших психічних процесів. Класифікація відчуттів. Закономірності відчуттів. Властивості відчуттів. Поняття адаптації. Види адаптації. Поняття та види сенсibiliзації. Синестезія та характеристика її видів. Взаємодія відчуттів. Чутливість. Поріг чутливості та його види. Залежність чутливості та порогів чутливості. Поріг розрізнення.

Поняття про сприймання. Особливості сприймання: предметність, цілісність, структурність, константність, усвідомленість, апперцепція. Взаємозв'язок аналізаторів у

процесі сприймання. Єдність аналізу та синтезу в процесі сприймання. Виділення об'єкта в сприйманні. Типи сприймання та їх характеристика. Класифікація сприймання за змістом об'єктів сприймання, за формами існування матерії, за характером домінуючих аналізаторів та їх специфічні особливості.

Тема 8. Пам'ять

Поняття про пам'ять. Види пам'яті та їх характеристика. Запамятання, збереження, відтворення та забування як процеси пам'яті, їх характеристика. Прийоми успішного запам'ятовування та відтворення. Мнемічна діяльність. Закони пам'яті. Боротьба з забуванням. Індивідуальні особливості пам'яті.

Тема 9. Мислення

Поняття про мислення як вищу форму пізнавальної діяльності. Мислення та свідомість. Мислення та мовлення. Логіка та психологія мислення. Види мислення та їх характеристика. Мисленнєві дії. Процес формування розумових дій. Мисленнєві операції та їх характеристика. Продукти (форми) мислення та їх характеристика. Мислення та розв'язування задач.

Тема 10. Уява та увага

Поняття про уяву як специфічно людський вид пізнавальної діяльності. Процес створення образів уяви. Види уяви та їх характеристика. Уява та фантазія. Уява та мрія. Види мрій та їх характеристика. Галюцинація як спеціальний вид уяви. Уява в діяльності особистості. Уява та творчість.

Поняття про увагу з позицій різних напрямків зарубіжної та вітчизняної психології. Зв'язок уваги з діяльністю. Функції уваги. Зовнішні та внутрішні форми прояву уваги. Види уваги та їх характеристика. Структура уваги. Властивості уваги: об'єм, переключення, розподіл, концентрація, стійкість.

Розділ 4: Регулятивна та інструментальна функції психіки

Тема 11. Почуття та емоції

Поняття почуттів та емоцій. Значення почуттів та емоцій в процесі формування особистості. Особливості співвідношення почуттів та емоцій. Основні якості почуттів. Форми прояву почуттів. Види емоцій та їх характеристика. Психологічна характеристика чуттєвого тону, настрою, афекту, пристрасті, стресу. Зміст вищих почуттів. Психологічна характеристика інтелектуальних, моральних, естетичних та практичних почуттів.

Тема 12. Природа та сутність вольової регуляції

Поняття волі. Зв'язок волі з іншими психічними явищами. Види дій та їх характеристика: мимовільні та довільні дії; специфічно людські довільні дії; власно вольові дії. Специфічні особливості вольової діяльності. Структура вольового акту. Характеристика основних етапів складної вольової дії. Необхідність та свобода волі. Локалізація контролю. Абулія та апраксія. Вольові якості особистості та особливості їх формування. Воля та ризик. Види ризику та їх характеристика.

Тема 13. Темперамент

Індивідуально-психологічні відмінності між людьми. Поняття про основні властивості нервової системи, які лежать в основі індивідуально-психологічних відмінностей. Поняття про темперамент. Ранні теорії темпераменту та їх характеристика (гуморальні та конституційні теорії темпераменту). Тип темпераменту та типи ВНД. Вчення І. Павлова про основні властивості нервової системи, які є спільними для людини та тварини. Проблема взаємодії вродженого та набутого в формуванні особливостей ВНД. Генотип і фенотип у темпераменті. Мінливість темпераменту.

Основні види темпераменту та їх характеристика.

Тема 14. Характер

Поняття про характер, його основні психологічні характеристики. Природне та соціальне в характері. Основні теорії характеру в історії психології та їх психологічна характеристика. Структура характеру. Властивості характеру. Типове та індивідуальне в структурі характеру. Типи характеру та їх характеристика. Акцентуація. Умови формування характеру особистості. Характер і темперамент.

Тема 15. Здібності

Поняття про здібності. Здібності та діяльність. Зв'язок здібностей з іншими психічними процесами. Показники здібностей. Структура здібностей. Біологічне та соціальне в розвитку здібностей. Здібності та задатки, їх взаємозв'язок. Здібності та спадковість. Здібності та індивідуальні особливості. Кількісна та якісна характеристика здібностей. Види здібностей. Характеристика загальних здібностей. Характеристика спеціальних здібностей. Педагогічні здібності, їх особливості та рівні сформованості. Взаємозв'язок загальних та спеціальних здібностей. Талант. Геніальність. Умови формування здібностей.

Розділ 5: Теоретичні проблеми вікової психології

Тема 16. Вікова психологія як наука. Предмет вікової психології. Розділи вікової психології. Завдання вікової психології. Основні принципи та методи вікової психології. Історичний екскурс становлення вікової психології як науки.. Зв'язок вікової психології з іншими науками.

Поняття про психічний розвиток особистості. Закономірності психічного розвитку. Фактори та рушійні сили розвитку особистості.

Проблема періодизації вікового розвитку особистості. Провідний вид діяльності, кризи, новоутворення, сенситивні періоди розвитку на різних етапах онтогенетичного розвитку особистості.

Тема 17. Психологічні особливості розвитку дитини від народження до 3-х років

Пренатальна стадія та її фази. Стадія немовляти, фаза новонародженості. Соціальна ситуація розвитку дитини-немовляти. Провідний вид діяльності, криза, новоутворення, сенситивні періоди немовлячого віку. Комплекс поживлення.

Чутливість аналізаторів. Розвиток пізнавальних психічних процесів у немовлячому віці. Перші форми спілкування дитини з дорослим. Сенсомоторний розвиток. Розвиток моторики. Розвиток емоцій.

Ситуація розвитку переддошкільника. Предметна діяльність. Криза, новоутворення, сенситивні періоди раннього дитинства. Роль ходи у розвитку діяльності переддошкільника. Особливості мовлення у переддошкільному віці. Розвиток відчуття, сприймання, уваги, пам'яті, уяви, мислення переддошкільника. Розвиток емоцій. Розвиток довільних дій. Початки соціальної поведінки і розвиток самосвідомості дітей від 1 до 3 років.

Тема 18. Психологія дошкільника

Анатомо-фізіологічні передумови розвитку діяльності дошкільника. Гра, її природа та сутність. Розвиток гри. Значення гри для психічного розвитку дитини. Зв'язок гри й трудової діяльності дошкільників. Мотиви трудових дій. Значення трудових дій. Особливості учіння. Розвиток учбової діяльності у дошкільників. Розвиток пізнавальних процесів у дітей дошкільного віку. Особливості розвитку мовлення дошкільників. Розвиток особистості дошкільника. Емоції та почуття дошкільника.

Виникнення вищих почуттів. Розвиток вольової сфери. Спілкування дитини з дорослими та ровесниками. Мотиви поведінки, їх зміст. Виникнення супідрядності мотивів. Формування перших етичних норм поведінки. Самосвідомість дошкільника.

Поняття шкільної зрілості. Критерії готовності дитини до систематичного навчання в школі. Психологічна готовність дітей до школи.

Тема 19. Психологія молодшого школяра

Соціальна ситуація розвитку молодшого школяра. Криза 6-7 років та проблеми адаптації дитини до навчання. Формування у дитини позитивного ставлення до навчання і до школи. Вступ дитини до школи. Формування ставлення учнів до школи та вчителя.

Провідний вид діяльності, криза, новоутворення, сенситивні періоди в молодшому шкільному віці.

Характеристика новоутворень молодшого шкільного віку. Довільність, внутрішній план дій, рефлексія, самоконтроль. Розвиток саморегуляції в процесі навчання молодших школярів.

Учіння як провідна діяльність в молодшому шкільному віці. Особливості учбової діяльності молодших школярів. Структура учбової діяльності. Учбові ситуації та учбові задачі. Формування учбової діяльності в початковій школі. Характерні особливості учбової діяльності. Мотиви учбової діяльності. Ігрова діяльність. Роль і значення оцінки вчителя на початковому етапі навчання.

Характеристика сприймання та уваги молодших школярів. Розвиток спостережливості. Мимовільна та довільна пам'ять, формування логічного запам'ятовування. Перехід від наочно-образного до науково-теоретичного мислення. Розвиток операцій мислення. Індивідуальні особливості мисленнєвої діяльності.

Розвиток мовлення, оволодіння писемним мовленням. Особливості уяви молодших школярів. Прийоми розвитку пізнавальних процесів.

Емоційно-вольова сфера молодших школярів. Вразливість, чутливість, імпульсивність молодших школярів. Особливості потреб, мотивів, інтересів молодших школярів. Формування характеру, моральних рис особистості. Розвиток самосвідомості: самооцінка, рівень домагань, ідеали в молодшому шкільному віці.

Особливості спілкування з ровесниками. Динаміка міжособистісних стосунків з однокласниками; соціальний статус у групі. Розвиток та корекція міжособистісної взаємодії в молодшому шкільному віці.

Взаємостосунки з дорослими в молодшому шкільному віці. Особистісне та пізнавальне спілкування з батьками. Особливості спілкування з учителем та його роль у навчанні і вихованні молодших школярів. Психолого-педагогічні умови ефективного спілкування з дітьми.

Тема 20. Теоретичні основи психодіагностики

Психодіагностика як наука і як сфера діяльності практичного психолога. Специфіка та завдання психодіагностики у складі психологічної служби закладів освіти.

Психодіагностичне дослідження. Поняття запиту. Основні етапи психодіагностичної роботи. Поняття психологічного діагнозу. Констатація і прогноз у структурі психологічного діагнозу. Типи психодіагностичних даних (L, Q, T).

Психологічна характеристика ситуацій психодіагностичного обстеження. Поведінка обстежуваного в ситуації клієнта та ситуації експертизи. Структурні прошарки діагностичних ситуацій: фізичний, функціональний, знаково-символічний.

Морально-етичні принципи психодіагностичного обстеження: наукової обґрунтованості; конфіденційності; ненанесення шкоди; об'єктивності висновків;

ефективності рекомендацій. Відповідальність і компетентність психолога у психодіагностичній роботі.

Класифікація діагностичних методик. Малоформалізовані методики. Спостереження. Опитування. Аналіз продуктів діяльності. Методики високого рівня формалізації. Тести. Опитувальники. Проективні методики. Психофізіологічні методики.

Психометричні основи психодіагностики. Вимоги до побудови діагностичного інструментарію. Стандартизація методик: регламентація процедури обстеження та нормування. Надійність. Види надійності: ретестова, паралельних форм, надійність частин методики. Точність методики. Валідність методики. Види валідності: емпірична, теоретична; поточна прогностична, ретроспективна. Репрезентативність результатів обстеження. Поняття генеральної та вибіркової сукупності.

Форма психологічного тестування. Індивідуальні та групові тести. Усні і письмові тести. Вербальні та невербальні тести. Бланкові, предметні, апаратурні, комп'ютерні тести. Вимоги до тестів як до методів високого рівня формалізації.

Тема 21. Психодіагностика психічного розвитку

Особливості діагностики психічного розвитку дітей раннього віку. Шкали розвитку немовлят. Методичні прийоми дослідження немовлят Д.Лешлі, Н.Бейлі, Ж.Піаже. Визначення психологічного віку дітей. Методика А.Гезелла, В.Манової-Томової, тести Стенфорд-Біне, дошки Сегена.

Вимоги до психодіагностичного обстеження дошкільників. Діагностичне інтерв'ю (Й.Шванцара). Дослідження розумового розвитку дошкільників. Дослідження особистості та міжособистісних стосунків дошкільників. Опитувальники для батьків у психодіагностиці дошкільників.

Теоретичні передумови визначення шкільної зрілості. Проблеми визначення шкільної зрілості (Й.Шванцара, Л.А.Венгер, Я.Л.Коломинський та інш.). Характеристика діагностичного інструментарію визначення шкільної зрілості (методики Я.Ирасека - А.Керна, Д.Б.Ельконіна, Л.А.Венгера, Г.Кравцова, О.Кравцової та інш.)

Особливості психодіагностичної роботи шкільного психолога з молодшими школярами. Цілі та завдання психодіагностики у початковій школі. Вікові особливості підлітків, які зумовлюють специфіку їх діагностування. Психологічні особливості раннього юнацького віку в контексті їх діагностування. Місце психодіагностики у роботі психолога із старшокласниками.

Діагностика пізнавальної сфери: дослідження уваги, пам'яті, мислення, мовлення, уяви. Методики дослідження творчості.

Діагностика розумового розвитку. Природа інтелекту. Інтелект як складне комплексне явище. IQ та його вимірювання. Шкали Біне-Симона. Тести Д.Векслера, Р.Амтхауера, Р.Б.Кеттела. Прогресивні матриці Равена. Шкільний тест розумового розвитку.

Діагностика здібностей. Оцінка рівня розвитку загальних і спеціальних здібностей.

Тема 22. Психодіагностика особистості

Психодіагностика рис особистості. Ієрархічне багатомірне визначення рис. Теоретичні проблеми діагностики рис особистості. Діагностика конституційних диспозицій. Методики Я.Стреляу, В.Русалова, тести опитувальники Г.Айзенка (MPI, EPI, EPQ). Дослідження соціально обумовлених диспозицій. Тест-опитувальник 16 PF

(Р.Кеттелл) та його модифікації.

Шкільна дезадаптація та її вияви. Карта Д.Стотта. Опитувальник Шюрера і Смекала. Діагностика акцентуацій характеру підлітків та старшокласників.

Діагностика мотивації. Аналіз прийомів діагностики мотивації. Особистісні опитувальники мотивації досягнення, прагнення до успіхів, афіляції, схвалення. Діагностика стану задоволеності потреб, ціннісних орієнтацій, спрямованості особистості.

Тест фрустрації С.Розенцвейга. Напрями реакцій фрустрації. Типи реакцій фрустрації. Стимульний матеріал методики, процедура обстеження та аналіз результатів. Зразки, тенденції. Визначення коефіцієнту соціальної адаптованості.

Профдіагностика та профконсультування у старших класах.

Діагностика міжособистісних стосунків. Соціометрія, референтометрія, їх практичне застосування. Форми представлення результатів соціометричного дослідження: соціоматриця, соціограма.

Діагностика самосвідомості. Особливості Я-образу як об'єкту психодіагностики. Дослідження окремих феноменів самосвідомості. Нестандартизовані та стандартизовані самозвіти. Опитувальник самовідношення (В.Столін). Методи дослідження локусу контролю. Методики визначення самооцінки особистості.

Техніка репертуарних решіток (Дж. Келлі). Теоретичні основи техніки особистісних конструктів. Поняття елементу та конструкту. Принципи побудови репертуарних решіток. Аналіз результатів обстеження індивідуальної свідомості особистості.

**Питання до кваліфікаційного екзамену
«Загальна та практична психологія»**

Спеціальність **013 Початкова освіта**

Освітня програма **Початкова освіта та Психологія (практична психологія)**

Форма навчання: **денна, заочна**

Загальна психологія

1. Предмет та задачі психології як науки. Методологічні принципи та структура психології.
2. Характеристика основних та допоміжних методів психологічного дослідження.
3. Свідомість: поняття, функції, структура, види.
4. Несвідоме в психічній діяльності людини. Характеристика несвідомих психічних явищ.
5. Самосвідомість особистості. Структура самосвідомості та характеристика її складових компонентів.
6. Поняття про діяльність. Психологічна структура та види діяльності. Інтеріоризація.
7. Психологічна характеристика мовлення та спілкування. Функції спілкування.
8. Види спілкування. Структура процесу спілкування.
9. Поняття групи в психології. Класифікація груп. Групова сумісність.
10. Поняття колективу в психології. Лідерство, його види. Стили керівництва та їх характеристика.
11. Проблема особистості в психології. Індивід, індивідуальність, особистість.
12. Структура особистості. Активність особистості. Різні погляди на джерела активності.
13. Спрямованість особистості. Мотивація як психологічна категорія. Учбова мотивація. Інтереси, світогляд та переконання особистості.
14. Поняття про увагу. Види уваги та їх характеристика. Різні погляди науковців на феномен уваги.
15. Властивості уваги та їх характеристика.
16. Поняття про відчуття. Класифікація відчуттів. Загальні властивості та закономірності відчуттів.
17. Сприймання, його властивості. Види та закономірності сприймань.
18. Пам'ять як психічний процес. Види пам'яті. .
19. Характеристика процесів пам'яті. Прийоми успішного запам'ятання.
20. Мислення як психічний процес. Види мислення.
21. Форми та операції мисленнєвої діяльності.
22. Поняття про уяву. Види уяви.
23. Прийоми створення образів уяви
24. Поняття про почуття та емоції. Функції емоцій.
25. Форми переживання емоційних явищ.
26. Поняття про волю. Природа і сутність вольової регуляції. Структура вольового акту.
27. Вольові риси особистості. Прийоми розвитку вольової сфери.
28. Поняття про темперамент. Фізіологічні основи та характеристика типів темпераменту.

29. Поняття про характер. Структура та властивості характеру. Особливості формування характеру.
30. Поняття про здібності. Здібності та задатки. Структура здібностей.

Практична психологія

1. Основні підходи до проблеми співвідношення навчання і розвитку.
2. Вікові кризи особистості, їх зміст і значення.
3. Характеристика основних факторів психічного розвитку в молодшому шкільному віці.
4. Кризи та сенситивні періоди психічного розвитку у молодшому шкільному віці.
5. Провідний вид діяльності та сенситивні періоди психічного розвитку у молодшому шкільному віці. Рушійні сили розвитку особистості.
6. Психологічна готовність дитини до шкільного навчання. Діагностика психологічної готовності до навчання в школі.
7. Соціальна ситуація розвитку та новоутворення в молодшому шкільному віці.
8. Розвиток пізнавальної сфери молодших школярів. Психологічна діагностика пізнавальної сфери молодших школярів.
9. Формування особистості в молодшому шкільному віці. Психологічна діагностика особистості молодших школярів.
10. Особливості спілкування в молодшому шкільному віці. Діагностика комунікативної сфери молодших школярів.
11. Особливості розвитку емоційної та вольової сфери у дітей молодшого шкільного віку.
12. Особливості формування характеру у молодших школярів.
13. Врахування типів темпераменту дітей під час навчання та виховання.
14. Розвиток самосвідомості молодшого школяра.
15. Учбова діяльність як одна з форм учіння. Структура учбової діяльності.
16. Неуспішність в молодшому шкільному віці, її причини та запобігання.
17. Поняття про навчання та його психологічні механізми.
18. Мотиваційні складові учіння в молодшому шкільному віці.
19. Емоційно-вольові складові учіння в молодшому шкільному віці.
20. Комунікативні компоненти учіння в молодшому шкільному віці.
21. Вікові аспекти виховання. Критерії та показники вихованості.
22. Шкільна дезадаптація в молодшому шкільному віці. Діагностика шкільної дезадаптації в молодшому шкільному віці.
23. Неуважність та розсіяність молодшого школяра.
24. Розвиток творчих здібностей в молодшому шкільному віці.
25. Шкільна тривожність в молодшому шкільному віці. Діагностика шкільної тривожності в молодшому шкільному віці.
26. Порушення поведінки, агресивність молодшого школяра. Діагностика агресивності в молодшому шкільному віці.
27. Ставлення учнів молодших класів до учіння.
28. Вплив батьків на успіхи у навчанні дітей молодшого шкільного віку.
29. Формування мотиваційної та моральної сфери молодших школярів.
30. Діагностика міжособистісних стосунків молодших школярів.

Практичне завдання

1. В.А.Моцарт у 4 роки почав писати музику, в 8 – створив перші сонати і симфонії. І.Ю.Репін в 6 років малював фарбами. Х Капабланка свою першу

шахову перемогу здобув у 4 роки. У.Гамільтон у 12 років володів дванадцятьма мовами. Про що свідчать подібні факти? Як вони характеризують природу здібностей?

2. Народна мудрість говорить: «Посієш вчинок – пожнеш звичку, посієш звичку – пожнеш характер, посієш характер – пожнеш долю». Про яку закономірність становлення характеру йдеться? Чи має вона наукове обґрунтування?

3. Визначте, які особливості первісної свідомості проявилися в наведеному нижче прикладі. Що могло бути причиною їх появи?

«Коли жінка з племені маорі (Нова Зеландія) дізналася, що з'їла фрукти - предмети табу, то вигукнула, що дух вождя, який наклав на це табу, обов'язково вб'є її. Через кілька годин вона справді померла. Очевидно, порушення табу призвело до нервового шоку, що став причиною смерті»

4. Складіть структурно-логічну схему методів психологічного дослідження. Обґрунтуйте необхідність застосування природного експерименту під час дослідження особистості школяра.

5. Складіть структурно-логічну схему видів уяви. Розкрийте особливості видів уяви, які мають високий рівень розвитку у дошкільників та молодших школярів.

6. Складіть структурно-логічну схему видів пам'яті. Дайте характеристику тим прийомам успішного запам'ятовування, якими користуються молодші школярі.

7. Складіть структурно-логічну схему видів уваги. Обґрунтуйте домінування певних видів уваги в молодшому шкільному віці.

8. Як можна пояснити відмінності у відповідях будівельників? Чим зумовлене це явище?

«Є давня легенда про майстрів, які підносили каміння до місця майбутнього будівництва. Коли одного запитали, що він робить, той відповів: «Хіба не бачите, я тягаю каміння». Другий на це саме запитання сказав: «Я в поті чола заробляю собі на хліб». Третій висловився: «Я будую дім, де житимуть люди».

9. Перерахуйте форми психологічного захисту. Як використовує їх особистість в залежності від ситуації?

10. Виходячи з основних положень теорії К.Роджерса обґрунтуйте, який із видів «Я-концепції» виступає найбільш сприятливим для розвитку особистості.

11. Запропонуйте практичні поради психолога, які дозволять досягнути успіху в будь-якій діяльності.

12. Чи може офіційна зміна статусу члена групи вплинути на його неофіційний статус? Довести.

13. Що лежить в основі цієї закономірності? Чим зумовлена зміна змісту спілкування з віком?

«Відомо, що в молодшому шкільному віці спілкування між дітьми визначають зовнішні чинники (місце проживання дітей, сусідство за партою тощо). Спілкування в підлітковому віці характеризується значною інтенсивністю і вибірковістю. Це спілкування, як правило, відбувається у межах певної групи, на ґрунті певних інтересів підлітків. В юнацькому віці коло суб'єктів спілкування звужується, спілкування стає довірливим, інтимним».

14. Порівняйте поведінкові стратегії, які можуть призвести до вирішення чи поглиблення конфлікту.

15. Які особливості особистості розкриваються в цій характеристиці, до якого напрямку вони належать?

«Народжуючись, людина має певні особливості, притаманні тільки їй. У процесі життя і спілкування людина набуває нових характеристик, що впливають на її поведінку, діяльність, взаємини з оточуючими тощо. І навіть після смерті людини в дітях і онуках, в друзях і справах живуть думки, погляди, мрії особистості»

16. Поясніть, яка особливість відчуттів виявляється в наведеному прикладі:

«Чотири групи вантажників протягом зміни переносили ящики однієї ваги, але різного кольору: чорного, коричневого, жовтого і білого. Опитування показало, що робітники, які носили чорні і коричневі ящики, в кінці зміни скаржилися на втому. У двох інших групах такого не було»

17. Запропонуйте рекомендації та прийоми розвитку пам'яті особистості.

18. Дайте характеристику прийомам, які сприяють розвитку мислення.

19. В.О.Сухомлинський стверджував: «Без належного емоційного підґрунтя неможливе не лише успішне, а й взагалі нормальне навчання. Відсутність єдності емоційного виховання і пізнання світу є одним із най живучіших і найнебезпечніших джерел байдужого ставлення до знань». Про яку психологічну закономірність йдеться? Який вид емоцій відіграє тут провідну роль?

20. Запропонуйте вправи для тренування уваги дошкільника.

21. Про яку закономірність виникнення емоцій свідчить цей приклад? Яку функцію виконують емоції в подібних випадках?

«Троє дітей дошкільного віку гралися на залізничній колії. Коли із-за повороту з'явився потяг, двоє старших кинулися утікати, третій, найменший, сів на рейки і привітно замахав тепловозу рукою. Тільки завдяки рішучим діям машиніста вдалося уникнути нещасного випадку»

22. Запропонуйте прийоми, які дозволяють справитися з хвилюванням, що виникає перед важливою справою.

23. За допомогою яких прийомів особистість може контролювати власні емоції та почуття в умовах стресу?

24. Дайте рекомендації, які можуть сприяти розвиткові волі на різних етапах онтогенезу.

25. Запропонуйте прийоми корекції характеру.

26. Запропонуйте прийоми роботи з дітьми – домінуючими сангвініками.

27. Запропонуйте прийоми роботи з дітьми – домінуючими холериками.

28. Батьки нерідко будують стосунки з дітьми на осуді та покаранні за неправильну, на їх погляд, поведінку. Проте є й такі, які практично не застосовують покарань і вдаються лише до заохочень. Батьки якої категорії мають більше шансів досягти успіхів? Доведіть свою думку?

29. Чи можна стверджувати, що темперамент безпосередньо впливає на формування рис характеру людини? Довести.

30. У 1938 році експедиція французького етнографа В.Велляра виявила в Парагваї, в глибині лісів, дворічну дівчинку, кинуту на призволяще. Вона належала до племені, яке перебувало на низькому рівні свого розвитку. Дівчину, яку назвали Марі Івонн, привезли до Парижу. Вона закінчила університет,

успішно займалася етнографією, вільно володіла французькою, іспанською і португальською мовами. Поясніть розвиток здібностей Марі Івонн.

Рекомендована література: Базова

1. Варій М.Й.; Загальна психологія: Навчальний посібник; 2-ге видан., випр. і доп. – К.: «Центр учбової літератури», 2009.
2. Волошина В.В., Долинська Л.В. та ін. Загальна психологія: Практикум. Навч. посіб. для студ. ВНЗ. – К.: Каравела, 2013.
3. Гуцало Е. У. Загальна психологія: навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів. – Кіровоград: КДПУ, 2010.
4. Долинська Л.В. та ін. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. для студ. ВНЗ. – К.: Каравела, 2006.
5. Дубініна К.В. Вікова психологія: навчально-метод. посібник для самот. роботи студентів. – К.: Вид. Дім «Слово», 2017.
6. Дуткевич Т.В. Дошкільна психологія: Навч. пос. –2-е вид. – К.: Центр учбової літератури, 2009.
7. Заброцький М.М. Основи вікової психології: Навчальний посібник – Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2008.
8. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): навч. посіб. для студ. ВНЗ. - 2-е вид. - К.: Центр навч. літ., 2010.
9. Кутішенко В.П., Ставицька С.О. Психологія розвитку та вікова психологія: практикум. Навч. посіб. – К.: Каравела, 2009.
10. Максименко С. Д., Сергеєнкова О.П., Столярчук О.А. Загальна психологія: навч. посіб. для студ. ВНЗ. – К.: Центр учб. літ., 2012.
11. Павелків Р.В. Вікова психологія: підруч. для студ. ВНЗ. – К.: Кондор, 2011.
12. Павелків Р.В. Загальна психологія: підруч. для студ. ВНЗ. – 3-є вид., доп. – К.: Кондор, 2009.
13. Павелків Р.В., Цигипало О.П. Дитяча психологія: навч. посіб. – К.: Академвидав, 2010.
14. Пальм Г.А. Загальна психологія: навчальний посібник. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський ун-т імені Альфреда Нобеля, 2012.
15. Поліщук В.М. Вікова і педагогічна психологія: навч. посіб. для студ. ВНЗ. – Суми: Університетська книга, 2006.
16. Психологія: підручник для студ. ВНЗ /За ред.. Трофімова Ю. Л.. – К.: Либідь, 2008.
17. Савчин М.В., Василенко Л.П.; Вікова психологія: навч. посіб. для студ. ВНЗ. – К.: Академвидав, 2011.
18. Савчин М. В. Загальна психологія: навчальний посібник для студ. ВНЗ. – К.: Академвидав, 2012.
19. Скрипченко О. В., Долинська Л.В., Огороднійчук З.Д. Загальна психологія: підруч. для студ. ВНЗ. – К.: Либідь, 2005.
20. Скрипченко О.В., Клочек Л.В. Вікова та педагогічна психологія: методичні розробки практичних занять: навч. посіб. для студ. ВНЗ. – Кіровоград: КДПУ, 2006.

Допоміжна література

1. Бех І.Д. Від волі до особистості / І.Д.Бех. – К.: Україна-Віта, 1995. – 480 с.
2. Ільїна Н.М. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях: навчальний посібник. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2009.

3. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: Навчальний посібник /П.А.М'ясоїд.- К.: Вища школа, 1998. – 479 с.
4. Основи психології / За ред. О.В.Киричука, В.А.Роменця]. – 3-тє вид. – К.: Либідь, 1997. – 632 с.
5. Психологія /За ред. Г.С.Костюка. –К.: Рад. шк., 1968. – 289с.

Інформаційні ресурси:

www.nbu.gov.ua	Національна бібліотека України ім. І.І. Вернадського
www.uk.wikipedia.org	Україномовна версія он-лайн енциклопедія «Вікіпедія»